

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., duse la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimis cu poșta în lăuntrul monarchiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In străinatate pe 1 anu 10 fl. sau 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sau 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIUL

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Ori-ce inserate, se platescu pe serie sau linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a și a treia câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurul publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celui mai usioru prin assemnatiunile poștei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 42.

Sibiu, 26/7 Iunie 1879.

Anulu II.

Anton cavaleru de Schmerling.

Numele Schmerling este cunoscutu generatiunei noastre betrane mai multu numai din corespondentiile fericitului Ioanu Maiorescu publicate în „Gazet'a Transilvaniei” în anulul 1848, pre candu acelu barbatu de statu se află la parlamentulu din Francfurt alu Germaniei că membru și că ministru, éra Maiorescu petrecea acolo că agentu tramisu de guvernulu Munteniei la Sibiu, Vien'a și Francfurt spre a midiu loci recunoscerea reformelor introduse în tiéra și apararea ei de invasiuni russo-turcesci. Generatiunile mai noué cunosc pe Schmerling din anii 1861—1865, dacă 'lu cunosc, noi inse ne indoimu despre cei mai multi; că-ci de 'ar fi cunoscutu pe densulu, sisthem'a politica și ultimele scopuri ale lui, de siguru că nu s'aru mai audî p'intre noi inca și astadi atâtea fabule necalite și scornituri absurde, visate de fantasti și puse în circulațiune că ori-ce moneta falsa, acuma, candu pasiunea de a falsifică curatulu adeveru istoricu au ajunsu asia departe, în cătu se ignóra multime de acte publice, fapte complinite, lucruri vedute și pipaite. Asia cauta unii ômeni se'si sature poft'a de resbunare hidôsa.

Mai dilele trecute amicii și adoratorii dlui Schmerling îi serbara în Vien'a, chiaru fara voi'a lui, dio'a aniversaria cum se dice jubilara de ani 50, de candu se afla escel. sa în servitiulu statului austriacu. Dn. Schmerling este unulu dintre barbatii de statu europeni, calumniati mai multu și mai inversiunatu, astadata inse îi se dete una din satisfactiunile cele mai stralucite, din câte e în stare se castige unu omu pre acestu pamentu. Deputatiuni numerôse de a le corporatiuniloru statului, mii de particulari din capitala și din afara au salutatu în 14 și 15 Maiu pe iubilariu; serata și balu fôrte stralucitu s'a datu în onôrea lui, multime de presente că suvenire îi cursera din diverse parti, pâna și junele rege Alfonsu alu Spaniei îi trimise una sabiia din cele mai pretiôse, éra la mës'a data în onôrea densului se tinura toaste de valôre istorica.

Sisthem'a politica numita alui Schmerling dupa portatoriulu ei, de si durase abia 5 ani, a lasatu la noi câteva urme asia de afunde, inpressiuni asia de vii în memori'a generatiuniloru, în cătu acelea nici-odata nu se voru mai potea sterge cu nici-unu pretiu și prin nici-o putere omenésca din istori'a patriei și a natiunei nôstre. Acesta este unu adeveru, la care press'a romana, pre cătu nu este ea preocupata de alte opinii false și ratacite, ar trebui se revina cătu mai desu, pentru că generatiuniloru care ne urmédia (epigoniloru), se se dea ocaziune de ajunsu a trage paralele juste între sisthele, sub care au traitu parintii lor, între diversele epoche mai alesu ale istoriei. Celu pucinu patru periode relative scurte, din secolulu nostru aru fi se le comparamu cu mare diligentia: domni'a principelui Clemente Metternich că ministru atotputente pâna în 1848; revolutiunea și absolutismulu pâna în anulul 1860; er'a constitutionale pâna în 1866; în fine sistarea constitutiunei sub comitele Belcredi și dualismulu pâna în dilele nôstre. Aci inse ne ocupamu de barbatulu, carele inaugurasé er'a constitutionale, apoi de rezultatele aceleia din care avuseramu și noi parte.

Anton Schmerling e nascutu în 23 Augustu 1805 dintru una famili'a nobile și possessionata, odeniôra în regiunile romane, éra dela secolulu alu 18-lea încôce în archiducatul Austriei. Dupace terminase cursulu juridicu la universitatea din Vien'a, în anulul 1829 intră pe carier'a juridica, pe care isi castigă renume fôrte bunu. În anulul 1848 Schmerling se facu membru alu curtiei de apellu; éra inse cunoscutu și că patriotu care se ocupa de afacerile politice ale monarchiei și ca adversariu alu sisthelei absolutistice alui Metternich. Asia se întimplă că în Aprile 1848 fu alesu și Schmerling că deputatu din partea Austriei germane la parlamentulu din Francfurt. Între sute de membrii Schmerling éra dintre cei mai eminenti, din care

cauze se facu ministru de interne alu imperiului sub regimulu provisoriu alu archiducelui Ioanu. Lui Maiorescu îi successe a'lu castigă pentru caus'a nationale a romanilor; inse dupa atâtea revolutiuni parlamentulu din Francfurt fu spartu prin fortia. Schmerling s'a retrasu din ministeriu inca din 15 Decembre 1848 și a venitu la Vien'a și Olmütz indata dupa proclamarea junelui archiduce Franciscu Iosifu de imperatu. Schmerling fu trimisu érași la Francfurt, acum inse că ministru plenipotenté austriacu, cu scopu de a operă din respoteri contra proclamarei regelui Prussiei Fridericu Wilhelmu IV de imperatu alu Germaniei. În Iuliu 1849 Schmerling intră în cabinetulu lui Schwarzenberg că ministru alu justitiei; s'a retrasu în Ian. 1851 dupace a vediutu că reactiunea prinde poteri în tóta lumea, ministeriulu austriacu e decisu a desfiintia constitutiunea din Martiu 1849 și a restabili unu absolutismu rigorosu. Schmerling inse fu denumitu presedinte la unu senatu alu curtiei supreme. De aci încolo Schmerling nu mai avu nici-o influentia în afacerile politice ale monarchiei, pâna candu dupa publicarea diplomei din 20 Octobre 1860, prin care se restaură în principiu istoric'a autonomia a toturor tieriloru monarchiei, în 13 Decembre fu chiamatu în cabinetu că ministru de statu, adeca cu atributiune de a reorganisă monarchi'a pe base constitutionali. Modulul în care voise Schmerling a'si ajunge scopulu, se coprinde în patent'a imperiale din 26 Februaru 1861. Lui Schmerling adeca îi se pareă că prin autonomi'a prea larga data provinciiloru s'ar periclită unitatea și integritatea monarchiei. De aci se potu esplică modificarile facute prin patent'a din Februaru 1861 în diplom'a din 1860.

Pâna în anulul 1860 se aflaseră chiaru și în Ungari'a multime de barbatii celebrii, cu br. Oetves în frunte, cari declaraseră de mai înainte, că ei s'aru indestulă cu gradulu de autonomi'a, de es. pre cătu ilu are astadi Croati'a. Schmerling inse s'au apucatu dintr'odata de câteva lucruri din cele mai grave. Nimicu inse nu a stricatu mai multu sisthelei sale, că incercarea din 1863 facuta la conferenti'a suveraniloru germani, tinuta la Francfurt. Schmerling voiă se asigure Austriei pentru totu-deauna primatulu în Germani'a și în casu bine venitu se castige imperatului Austriei din nou coron'a imperiului numitu odiniôra romano-germanu. Cu acésta densulu dete fara voi'a sa, lovitura fôrte grea sisthelei sale, din cauza că atătu Europ'a, cătu si popôrale monarchiei se temeau, că nu cumva potestatea prea mare concentrata în Vien'a, mai curendu sau mai tardiu se sugrume érași libertatile publice, centralisandu și totuodata germanisandu asia, precum vedemu că se întimplă astadi în altu intielesu și în alta directiune.

Pucinii barbatii de statu ai romaniloru căti aveamu pe atunci, cunosc pre bine program'a politica alui Schmerling și a colegiloru sei chiaru în detaliurile ei. Cătiva din trensii apucasera a fi denu-miti consiliari ai Cancelariei transilvane (ministeriu speciale transilvanu) la Vien'a; altii erau trimisi de cătra comitetulu nationale că deputati pe luni întregi în capital'a imperiului. Ei inse mai cunoscera inca și unu altu secretu alu acelei sisthele politice, care se pôte formulă cam asia: În acésta lupta a diverselor nationalitati din imperiu se deschidemu pentru fiacare cătu unu campu de activitate, emulatiune, desvoltare, în tôte ramurile vietiei publice, că se'si mesure fiacare poteriile inaintandu care cătu pôte. Prin acésta desvoltare, eculibrulu în locu de a se turbură, se va restabili, monarchi'a în locu de a se debilită, mai virtosu se va consolidă.

Barbatiloru romani de statu, cari vedeu multu mai de parte decâtu numai pâna la nasu, atâtea le-a trebuit, că-ci restulu se întielegea de sine. De aici au urmatu între altele, delaturarea toturor pedeciloru în sfer'a industriei și a comerçului, cătu mai remasesera. De aici urmă, că în 1862 se desfiintia vechia oprire a intrarei diarielor și cartiloru romanesce din Romani'a (actele respective sunt

acileă); éra candu îi disera lui Schmerling: Au nu vedi că de aici pôte se ésa o Dacoromani'a? densulu replică că și în 1850 gubernatorulu Wohlgemuth: Se o faca daca sunt în stare a se bate cu trei imperatii mari, éra d-vôstra carii îi denun-tiati, se ve fia rusine a compromitte poterea imperiului cu insinuatiuni de acestea.

Dara maxim'a de statu alui Schmerling mai avu, anume în Transilvani'a, inca și alte urmari de inportantia în adeveru istorica, precum: Concessiuni de conferentie nationale și compuneri de comitetu nationale, aplicare dintre romani la functiunile inalte ale tieriei (gubernu, cancelari'a curtiei, curtea de cassatiune), demissiunea gubernatorului com. Em. Miko și a cancelariului br. Franc. Kemény, cari nu voiau se audia de concurentia libera în viati'a nationale și politica; inaltirea limbei nôstre la rangulu de oficiale și parlamentaria, că în Elveti'a, alaturea cu celelalte doué asia, cătu insusi monarchulu se subscriă și romanesce la tôte actele publice; compunerea dietei transilvane dupa cele trei nationalitati; proiectu de lege pentru nou'a inpartire a tieriei asia, în cătu una parte mare a teritoriului ei locuitu sau preste totu, sau în mai-oritate considerabile de romani, éra se fia administrata curatu romanesce, și altele multe. Pâna si restaurarea mitropoliei gr.-orientale orthodoxe romanesce și scaparea de sub jugulu bisericescu și nationale alu serbiloru au se o multumesca romanii lui Schmerling, că-ci pâna la elu promiteau toti, dara nu facea nici-unulu nimicu.

Tôte acestea inse și o multime de alte evenimente relative la Transilvani'a din dilele lui Schmerling isi au locu în istori'a aniloru 1861—1865 demna de a fi scrisa pentru noi romanii întréga cu litere mari, că celea ce se vedu în cartile bisericesci.

Dela diet'a Ungariei.

Discursulu

deputatului Parteniu Cosma, tinutu în siedinti'a dela 5 Maiu a. c. a dietei Ungariei în cestiunea limbei magiare.

(Urmare.)

Negati că aci ar subservă cauza nationala și politica ci o reduceti simplu la cestiune de cultura.

Si apoi cu ce se motivédia acésta cestiune culturala?

Referintele comisiunei de instructiune publica în motivele scrise în raportulu seu, pre care si d-lu Várady si'lu declara de alu seu, precum se si cuvine că se'lu considere de alu seu fia-care membru din comisiune — dar' pe care eu totusi voescu a'lu consideră numai de actulu raportorului — dice: că anim'a cea usioru receptibila a copilului prin invetiarea limbei magiare se'si însusiésca și simtiulu iubirei de patrie și alu patriotismului.

Éra la altu locu: „Inse On. casa! de si nu totulu, de si nu prea multu astépta comisiunea dela unu ast-felu de proiectu de lege specialu, atăta totusi cu totu dreptulu pôte afirmă, că punerea în vietia a unui ast-felu de proiectu este unu pasu însemnatu înainte, catra scopu, — că efectulu aceluia flu vomu simti pretotindeni unde elu va intimpină patriotismu și bunavointia, dara totu-odata că ridicarea la valôre de lege a acestui proiectu va pune în positiune pe gubernu, că acolo unde patriotismulu și bunavointi'a lip-scesce dara terenulu si materialulu potrivit pentru esecutarea legii esista: se aplice mijlôcele legali, si se le castige valôre.

Asia dara de aci încolo patriotismulu și iubirea de patrie se conditionédia dela invetiarea limbei magiare!

Éra în cuventulu seu de introducere dice si mai multu d-lu raportoru. Declara, că de aci încolo invetiatoriulu va avé ocaziune „prin limb'a magiara a sadi (becsepegetni) în fraged'a anima a copilului patriotismulu și iubirea de patrie.”

De aci fireste urmédia: că adi aceia cari nu sciū limb'a magiara nu au patriotismu și iubire de patrie. (Contradiceri). Déca ar avé n'ar trebui acelea prin canalulu limbei magiare versate în cetatienii statului!...

Baros Gábor raportorulu: „Cu totulu altmintrelea au fostu intielesu!

P. Cosma: Pentru aceea dicu eu: că este deschilnire între patriotismulu modernu și între adeveratulu patriotismu!

D-vôstra sub acésta pricepeti patriotismulu modernu.

Ei bine d-loru! sunt aceste motive culturale? Nu! Scopulu, că si motivele este politicu, tendinții a este nationala.

Nesinceritatea ce se vede din motivele proiectului in privința scopului espresu, inca este una dintre cauzele pentru cari noi nu suntem aplecati a crede că scopulu este culturalu.

Precum am mai disu: toti marturisescu, atatu comisiunea catu si partid'a aceea, care sub presiunea opiniunilor publice au storsu, asia dicendu, dela guvernul prezentarea acestui proiectu — că acesta este numai pasiulu primu catra scopu, este numai inceputulu actiunei, continuarea apoi: unulu si o inchipuesce intr'unu chipu, altulu intr'altu chipu.

Ei bine! se presupunem pe unu momentu, că guvernulu va executa legea numai spre ajungerea scopului ce-lu marturisesce. — Cine imi garantă mie? că atunci candu se va începe executarea legii, se va chiaru mai tardiu dupa punerea in lucrare a pasiului primu, nu se va uri guvernulu de astadi cu fauteuillurile acestea de catifea (ilaritate) facendu locu altuia, care nu va fi de parerile lui, ci va nusi se se apropie cu unu pasiu mai tare de acea opiniune publica, care dupa cum vedurati adineorea isi are reprezentantii sei si in camera? si va dice: „amu probatu asia si vedemu că nu merge, en se vedemu nu va fi mai bine de cumva vomu dispune că unu obiectu se se propuna in limb'a magiara in toate scólele populare?”

Atunci firesce si dela invetiatoru se va pretinde că se fia mai perfectu in cunoscința limbii magiare, ca-ci a propune intr'o limba se recere se o posedu perfectu limb'a aceea.

Si cine — imi garantă? mai departe: că nu va urmă unu guvern, care si elu că acestu de acum, va avé lipsa de popularitate, si spre castigarea aceleia va face si mai mari concessiuni opiniunilor publice magiare? si va dice: „totu ce s'au facutu pana acuma nu ne duce la scopu, se mergemu si mai departe, si se introducemu limb'a magiara preste totu că limba de propunere in toate scólele populare”, — si asia voru procede pana voru ajunge si in biserica, carea la noi intru atata este legata de scóla in catu una fara alta nu potu se esiste.

Si asia din pasiu in pasiu negresitu vomu ajunge acolo — nu că se devenim toti Magiari, ca-ci acesta este imposibilu — si aci se observu că eu nu sunt inamiculu asimilatiunei, deca aceea urmăia pe cale naturala, pentru ca „*volenti non fit injuria*”, — ci vomu ajunge negresitu acolo, unde totu de una amu ajunsu candu amu pornitu pe acesta cale (contradiceri). Inomisise acolo vomu ajunge! (misicere).

Eu asia vedu d-loru, că unii dintre D-vostre pretindeti a cunosce mai bine referintiele nostre decatu noi.

Cu durere observu preste totu si o tinu de mare nenorocire, că ve place a deveni amagiti, si deca nu ve convine adeverulu mai preferiti nici a nu-lu audi.

Actiunea ce s'au pornitu in timpulu mai nou in contra unei fapte cunoscute, care eră menita că se ve desamagisca si se ve puna in vedere adeverat'a stare a situatiunei, emanăia din acea politica gresita pe care o urmati prin aceea, că: atunci candu vedeti că din alta parte vi se spune ce nu vi convine, mai preferiti a nu permite manifestari sincere decatu se fiti orientati.

Eu nu imi argu a vorbi in numele Romanilor. Sciu că daca cineva vorbesce ce nu vi place in numele connationalilor sei, numai decatu ilu infruntati că n'are plenipotentia dela aceia, er' deca ve vorbesce dupa placu, acceptati că se vorbesca si in numele connationalilor sei, precum s'au intemplat si in desbaterea acesta cu acelu serbu si cu acei slovaci cari au vorbitu pentru primirea proiectului; inse la tota intemplantia cutedi a afirmă: că romanu mai bine cunosc pe poporulu romanu, suferintiele si dorintiele lui, decatu acei deputati neromani, cari se gerăia a-lu cunosce mai bine si a vorbi in numele lui pe cand elu abia se ocupa de elu cu ocaziunea alegerilor, si că atare ve declaru: că se insiela toti aceia cari cugeta, că poporulu romanu pe acesta cale voese se ajunga la cunoscința limbii magiare, care este in contra individualitatii sale nationale, si că se amagescu aceia, cari cugeta că cu executarea acestei legi isi voru ajunge scopulu la romanu, ceea ce nici odata nu se va poté intemplă.

Este o politica foarte gresita aceea, care nu respectăia faptele esistente, edificiulu redicatu pe ast-felu de basa nu poté fi durabilu!

On. casa! Ve asiguru, că poporulu romanu nu are incredere in tendința acestui proiectu, si nu crede scopului espresu aici. Nu crede că este scopulu acela, ce se coprinde in introducere, ci crede si presupune, că este acela, care se indegătia destulu de lamuritu in motivare.

Si pentru ce? Pentru ca acela e mai aprópe de opiniunea publica magiara, de acea opiniune publica care precum am mai disu, au esoperatu nascerea acestui proiectu, si au salutatu cu entusiasmu prezentarea lui in camera.

Se ne aducemu numai aminte ce scriau numai inainte de doué septemani organele acelei opiniuni publice despre rezultatulu ce astépta dela acestu proiectu de lege? — si numai de cateva zile a inceputu a fi mai prudente — scriau că numai pe acesta cale voru deveni toti cetatienii Ungariei magiari.

Nu credi mai departe in sinceritatea scopului espresu, si nu credi declaratiunilor facute aici in camera in asta privința, pentru ca, atatu motivarea proiectului guvernului, catu si unii deputati, cum a fostu d. e. Nagy István, candu vorbescu de asigurarea intereselor nationale, se prvoa la articululu 44 din 1868, la asia numit'a lege de nationalitate, infatisindu-o că pe o lege atatu de liberala, asemenea careia nici intr'unu statu nu mai esista in Europ'a.

On. casa! Intielegu pe acela care pentru aceea se prvoa la legea de nationalitate, că se se laude in

aintea streinatatii cu libertatea ce s'au asigurat in Ungari'a nationalitatiloru, ca-ci streinatatea numai din cartea de legi o cunosce; inse nu intielegu serioșitatea aceleia, care se prvoa la ea cu scopulu: de a capacita pe nationalitate din patria despre insemnatatea acelei legi, ca-ci ele sciu mai bine cum s'au pusu in lucrare acésta lege?

D-vostre sciti prea bine D-loru! cum ca acésta lege nu este efeptuita, si totusi ve provocati la ea. Dati'mi voia, că pentru aceia cari dora nu sciu ce valóre are legea acésta, se vi-o ilustrediu cu cateva casuri concrete, că se o vedeti cum se esecuta?

Nimicu mai putinu si mai naturalu, ce poté pretinde unu cetățienu dela statulu seu, decatu că: legile, cari nu numai inpunu datori, dar' de multe ori nerespectarea loru este impreunata cu pedepse, se le pota ceti in limb'a sa.

In privința acésta este prevediutu numai decatu in §. 1 alu legii de nationalitate, unde se dice: „legile se compun in limb'a magiara, inse in traducere trebue edate si in limbile tuturor nationalitatiloru din tiér'a”.

La inceputu s'a urmatu conformu acestei dispositiuni, inse au trecut de já patru ani de candu mi-am luat voia a interpelá pe d-lu ministru de justitie de atunci, care si acuma este ministru de justitie, că „are d-lui scire despre aceea, că acésta lege nu se esecutăia si anume că in limb'a romana nu se mai estradua legile? Si deca dá! are de cugetu se dispuna efeptuirea legii?”

Deca ar fi datin'a că presiedintele casei se ne faca aretare din candu in candu si despre interpelatiunile remase fara responsu inca din periódele trecute, interpelatiunea mea si adi ar figurá in aceea aretare. Eu inse asi fi multumitu decumva mi s'ar fi responsu prin fapte, deca nu mi s'au responsu cu vorb'a.

Mai departe asia credi, că nu este mai simplu si mai justu lueru decatu că: omulu seu că actore, seu că inctu se fia ascultatu prin judele seu in limb'a sa materna, că ori că acusatore, ori că acusat, ori că martore se poftésca, că fassiuenea lui se se scrie in limb'a sa materna, si in cauzele criminali chiar' cu cuvintele lui, ca-ci in cauze criminali adeseori dela interpretarea unui cuventu depinde averea, onórea, si chiar' viati'a omului.

In acésta privința inca prevede legea, care in §. 7 dice: „Fia care locutoriu alu tierei, in acele casuri candu ori că actore, ori că inctu, ori că suplicante, in persóna seu prin plenipotentiatu, dar' fara interventiuenea advocatului isi reclama si isi poté reclamá ajutorulu judelui, se se pota folosi a) inaintea judecatoriei sale comunali de limb'a sa materna... b) inaintea judecatoriei sale cercuali de limb'a de afaceri seu de limb'a protocolara a comunei sale.”

Eră §. 8 dice: „In casurile enumerate in §. 7 este datori judele a superá plansórea, seu suplicá in limb'a plansórei seu suplicei; fassiuenea, ascultarea martoriloru, oculata si alte lucruri judecatoriesci atatu in procese, catu si afara de aceea, precum si in cauzele criminali le efeptuesce in limb'a persónelor ascultate.”

Ore asia se intempla acésta astadi? Esecptionalminte sunt unele locuri in fundulu regiu, unde cate odata se urmăia ast-felu, preste totu inse nicairi in tiér'a intréga, dara nici nu este posibilu, pentru că diregatorii nu sciu limb'a poporului.

Recunosc, că la inceputu, candu prim'a óra s'a aplicatu acésta lege, a fostu nisuint'a de a o esecutu dupa spiritulu ei' si la denumiri au fostu guvernulu cu privire la aceea, că mai cu séma judecatorii de prim'a instantia, dela judecatori'a sumara, se cunósca limb'a poporului, intre care sunt chemati a funcioná, ba s'au respectatu chiar' acelu § alu legii, unde se promite denumirea de diregatorii si din fii nationalitatiloru nemagiare; acuma inse chiar' contrariulu dela acésta se considera a fi in interesulu patriei.

Candu diciu „acum” nu intielegu chiar' eră mai recenta — pre d-lu ministru de justitia actualu, ci intielegu acea politica, care au aflatu de necesariu a suspinde chiar' independentia judecatoriesca numai că se pota realisa unu principiu cu totul contrariu celui pusu in lege — er' manei libere.

In decursulu acelorui trei ani, pentru deregatorii de limb'a magiara, dar' mai cu séma pentru romanu: acela eră mai mare pecatu, că elu se funcționie intre connationalii sei, si singura acésta inprejurare au fostu de ajunsu, că din Ardél, din Bihari'a, din Aradu si de pretotindenea unde erau romanu, cea mai mare parte a loru se se transpuna pe la Szeghedin, Karczag, Czegléd, Szolnok, Nagy Kaló, Gyöngyös, Debreczen, Sátoralya-Ujhely, Székesfehérvár, Kaposvár, Gyöngy si cu unu cuventu ori unde in Ungari'a, numai acolo se nu remana unde si cu aceea parte a calitatii loru speciali, cu consinti'a limbii romane — inca ar potea folosi, éra in loculu lor s'au tramisu ast-felu de judecatori, cari necunoscendu limb'a poporului facu dreptatea cu ajutorulu servitoriloru.

In Szeghedinu, d. e. unde nici o lipsa nu este de judecatoru romanu, poti compune unu senatu intregu din romanu, dar' pentru aceea in Aradu, unde nu numai maioritarea, dar' aprópe totalitatea locutoriloru este romana — provocu pe deputatii de acolo se me desmintésca daca nu spunu adeverulu — numai unu judecatoru este romanu la tribunalu. La tribunalulu din Bihari'a — pe care atatu dl. ministru-presiedinte, catu si eu mai bine 'lu cunóschem, fiindu ambii de acolo — la acestu tribunalu diciu, care atatu dupa teritoriu, catu si dupa numerulu judicaru este celu mai mare in tiér'a, este unu jude si unu subprocuroru romanu cu toate ca si aicea maioritarea locutoriloru, maioritarea aceloru asupra caroru are se judece tribunalulu — este romana.

Ei bine D-loru, inchipuitu-ve cum potu merge la unu astfelu de tribunalu pertractarele criminalu? candu la acelea este introdusa imediatitatea si verbalitatea, candu presiedintele are se conduca intréga pertractare,

se asculte de nou partidele si martorii, si candu judecatoriulu numai pe acelea are se-si bazeze judecat'a sa, ce sub decursulu pertractarii au auditu din gur'a partidelorui si martoriloru.

Dar' inca la tribunalu totu merge mai cinstitu, ca-ci celu putinu lips'a cunoscinției de limbe se nisuescu a o suplini prin télmaci (dragomani), inse la judecatoriile sumare, precum se vede au constatu prea multu acésta, acolo ii suplinescu servitori.

Presiedintele: Dlu deputatu se abate dela obiectu, si prea demultu se ocupa cu astfelu de cestiuni, cari abia credi se fia in necsu cu proiectulu. — Eu te rogu foarte, ai bunetate a te multumi cu esemplele aduse si a te reinforta la obiectu.

P. Cosma: Binevoiesce a crede dela presiedinte, ca daca este cineva, care cu placere Ve asculta si Ve face voia candu este posibilu, acela de buna séma sum eu; dar' regretu, ca de asta-data nu potu fi de acord cu D-vostre, pentru ca cele ce le-am disu sunt in strensa legatura cu proiectulu, si se tñu absolutu de obiectu, ca-ci guvernulu, isi motivăia proiectulu seu cu legea de nationalitate. Deci că se nu mi-se pota dice că vorbescu numai in generalu despre ea, ca nu este esecutata, fara că se-mi adeverescu asertiunile, sum necesitate a enumerá si casuri concrete.

Totu asia stamu si cu judecatoriile cercuale.

In Tinca d. e. la inceputu erau doui judi, cari vorbeau romanesce — observu ca locutorii teritoriului acestei judecatorii 3/4 parti sunt romanu — ambii s'au pusu in pensiune, cu toate ca unulu abia e trecut prestu 30 ani, si acuma candu ar fi mai aptu de lucru trage pentru nimica jumetate de salariu, — si in loculu lor s'au denumitu altii, inportati acolo din astfelu de locuri, unde nici veste n'au avutu de romanu, — si astadi la judecatori'a mentionata numai servitoriulu pricepe limb'a poporului.

Ací — mi vine in minte unu casu minunatu, care s'a intemplat sub absolutismu intre asemenea conditiuni chiaru in Tinca, unu casu, care ar poté trece de anecdota, daca din intemplantia n'ar fi adeveratu.

La judecatori'a ces. reg. din Tinca eră sub absolutismu unu oficialu venit din Boemi'a, care nici unu cuventu nu scia romanesce. Intr'o di au avutu 2 termini, unulu pe 8, altulu pe 9 ore a. m. Pe 8 óra eră citatu unu bietu romanu, că in contra lui se se esecuteze o sentința criminala, prin care eră judecatu se capete 12 bête; éra pe 9 ore eră citatu altulu că martore. L'au pusu pe catele sale pe cela care eră martore, se se prezenteze in biroulu mentionatulu oficialu la 8 ore. — Oficialulu vediendu-lu ca are o citatorie in mana, numai decatu au datu cu socotela ca au venit la vreunu terminu, se uita in diariulu seu si vede ca la óra 8-ta ce are de facutu? Nici nu-lu intréba cine e? ce voiesce? ci chieimandu pe servitoriulu de oficiu, i da pre bietulu omu pre mana, si i poruncesce se-lu duca afara si se-i mesure 12. Omulu vediendu ce se pregatesce, a inceputu a resoná, inse toate n'au ajunsu nimica, ca-ci organele esecutive ale justitiei fiindu mai tari decatu elu, l'au trasu pe banca si i-au mesuratu dupa §. cele 12. (Iaritate.) Scapatu odata bietulu omu s'a dusu la siefulu oficialulu si s'a plansu de acea justitia civilisatoria, siefulu a trasu la raspundere numai decatu pe oficialulu respectivu, acela inse s'au escusatu cu aceea, ca: elu nu e de vina, ca-ci nu scie romanesce, ci e de vina omulu, de ce au venit elu la 8 ore, fiindu citatu pe 9?

Eca D-loru! la astfelu de justitia sunt espuse nationalitatele pe viitoru. (Voci: „Pentru aceea trebue se invetie unguresce!”) Eu asia sciu, ca diregatoriulu este pentru poporu si nu poporulu pentru diregatoriulu!

(Va urmă.)

Transilvani'a.

— Sibiiu. — (Dela sinodulu archidieceasanu.)

— In Siedinti'a XIII a urmatu continuarea raportului comisiunei finantiare.

(Urmare.)

Raportulu consistoriului despre comasari si segregari. — Se ia spre sciintia.

Proiectulu de regulamentu pentru administrarea si control'a averilor parochiale asternutu de consistoriu, comisiunea propune a-lu primi de basa la desbaterea speciala; sinodulu amana pertractarea acestui proiectu pe sesiunea viitoare, si insarcinăia pe consistoru a ingrigi si pana atunci dupa potintia pentru administrarea si control'a averilor parochiale.

Cererea reprezentantiei gimnasiului din Bradu pentru unu ajutoru de 1200 fl. (Nr. 17 a din 1879), comisiunea propune se nu se incuviintiese din cauza, ca fondurile nostre au destinatiunea lor separata, dela care nu se poté face abateri. — Sinodulu indreptesa reprezentantia respectiva a cere ajutoru dela fundatiunea Siaguniana.

Charthia consistoriului Nr. 1027 b: 1879 prin care inaintesa cererea emeritatului protopresbiteru pentru o remuneratiune de pensiune de 200 fl. — Sinodulu aplicadesa unu ajutoru anualu de 200 fl. din venitele fondului de 30,000 protopresbiterulu Zacharia Boiu sen. pentru restulu vietiei sale.

Acésta suma se se inregistreze că positiune permanenta intre erogatiunile acelu fondu sub titlu: „Ajutoru emeritatului protopresbiteru in Sighisior'a.”

Particulariulu deputatului Anania Trombitasiu că membru alu comisiunei esmise pe bas'a conclusului Nr. 79. 1878 despre doué caletorii ale sale dela Clusiu la Sibiiu si diurne pentru 25 zile in suma totala de 196 fl. 50 cr. Comisiunea propune că se se incuviintiedie suma acésta din economiele fondului arhiepiscopiei pe a. 1878 positiunea 3. (Spese de caletorii in comis-

siuni consistoriale). — Particulariul se transpune comisiunii pentru bugetul casei spre a-luă în considerare la statorirea bugetului casei.

Raportul comisiunii generale asupra unor irregularități în manipulațiunea episcopiei. — Consistoriul se însărcinează de nou cu punerea deservită în lucrare a regulamentului pentru comptabilitatea și manipulara fondurilor și anume se îngrijesc:

- a) de imediata introducere a cartii principale;
- b) de împlinirea oficiului fia-carui functionaru conform regulamentului;
- c) detragerea soldului de dî în registrul și jurnalul de casa;
- d) de satisfacerea §. lui 11 din regulament.

La propunerea comisiunii finanțare sinodului decide:

Consistoriul se însărcinează dacă i se va oferi ocaziune a cumpăra mosii mari a caror venituri eurate se pôte constată prin date sigure cu 5% a pretului, a înlocă o parte a fondurilor archidieceșane pentru cari literile fundationale nu prescriu anume înlocare în charchii de valoare și în astfel de mosii.

La propunerea comisiunii finanțare sinodului decide:

Consistoriul se însărcinează cu elaborarea unui proiectu pentru înființarea unui esactoratu archidieceșan. Acestu proiectu se fia asternutu sinodului în proxima sesiune.

Urmăsa la ordinea dilei desbaterea speciala asupra proiectului de bugetu alu archiepiscopiei romane greco-orientale din Transilvani'a pe a. 1880.

Bugetulu A) „mijloce erariale“ se primesc în totalitatea sa, contragendu-se pozițiunile 12 și 13 într-o pos. sub titulu: „Altu ajutoriu pentru seminaru“.

La bugetulu B) „mijloce proprie archidieceșane“, titulu: I pos. 1, 2, 3 se votăsa neschimbate cu adaogerea următoarelor pos. „pentru susținerea organismului consistoriului metropolitan pe anul 1880 în modulu și cu reservele coprinse în conclusulu sinodului din 1877 Nr. 122. 600 fl.“

„Reparaturi la resiedinti'a archiepiscopăsa 100 fl.“ „Pentru unu referentu în senatulu episcopescu alu consistoriului 1200 fl.“

Titulu II pos. 1, 2, 3, 6 se votăsa neschimbate cu adaogerea pozițiunei: „Ajutoriu emeritatului protopresbiteru din Sighisior'a 200 fl.“

Titulu III pos. 1, 2, 7 se votăsa neschimbate.

Titulu IV pos. 1, 3 se votăsa neschimbate.

Titulu V se sterge din veniturile caselor fondului seminariului Andreianu A., care o solveste vicariulu archiepiscopescu actualu pentru locuinti'a sa. În legatura cu această se pune la dispozițiunea vicariului archiepiscopescu actualu, archimandritulu Nicolau Popea *ad personam*, întregu tractulu I alu casei din strad'a mace-larilor Nr. 41 că semnu de recunoscintia în modu gratuitu.

La acestu titlu se votăsa nemodificate pos. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, cu adaogerea pos.: „spese la gradina agronomica 200 fl.“

Titulu VI pos. 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9 se votăsa nemodificate, era pos. 4: „remunerațiune cassariului la epitropia archidieceșana“ se votăsa 500, la pos. 5 „remunerațiune controlorului la epitropia archidieceșana“ se votăsa 400 și la pos. 10: „remunerațiune estraordinara cassariului pe anul trecut“ 400 fl.

Titulu VII pos. 1, 2, 3, 4 se votăsa nemodificate.

Titulu VIII pos. 2, 3, 4 se votăsa nemodificate adaogendu-se o pos. nouă „dare de venitu dupa interesele capitalelor elocate la privati 600 fl.“

Titlu IX pos. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 se votăsa nemodificate adaogendu-se pos. „reparaturi la casele tipografiei“ 200 fl., și spese estraordinare 500 fl.

Titulu X se votăsa nemodificatu.

Titulu XI se sterge din bugetulu B) și se trece la bugetulu C).

Titulu XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV se votăsa nemodificate.

Bugetulu C) dela titulu I—XXXV se votăsa nemodificatu, adaogendu-se unu titlu nou „Fundatiunea Siaguniana pentru doue eparchii“ (din bugetulu B).

(Va urmă).

Romania.

„Monitoriu“ publica urmatorea scrisore a A. S. R. Domnitoriulu, adresata d-lui prim-ministru:

Scumpulu meu presiedinte alu consiliului de ministri.

Cu ocaziunea indoitei aniversari a suirei Mele pe Tronu și a proclamarei independenței Tieiei, Dómn'a și Eu, amu fostu obiectulu marturisirilor afectiunei și devotamentului celui mai sincer și celui mai caldurosu.

Tiéra întréga s'a grabitu a Ne dá cele mai doioșe dovedi de iubire. Judetie, orasie și sate chiaru s'au asociatu la frumoșă serbare ce Ne-a facutu capital'a. Anima Nóstra e adencu petrunsa de recunoscintia pentru aceste magulitoare sentimente, că-ci vedemu în ele o noua incurageare, spre a ne consacrá tóta viétia la fericirea vitezei și bunei Nóstre Romanie.

Te rogu, scumpulu Meu presiedinte alu consiliului, a fi către toti, cleru, autoritati și particulari interpretulu adencei Nóstre recunoscintie, și 'Ti reînvoiescu și cu această ocaziune incredintiarea depinei și sincerei afectiuni ce 'Ti pastrezu.

Bucuresci, 12 Maiu 1879. Carolu.

Correspondentie particulare ale „Observatoriului“.

— (Valeni, 28 Maiu 1879). — Cu ocaziunea trecuta facui o privire fugitiva și scurta preste acea parte a anticului Maramuresiu ce pórta numele politicu de cotulu Marmatiei și de unde esi că și o naluca a întunerecului mai decurendu atentatulu celu înfioratoriu în contra corpuluu nationalu și a bisericeii nationale, pre care la nascocitu orbi'a ori maliti'a séu fia și adulațiunea unor scurti la vedere. Dar' de asta-data nu voiu a mai atinge acea întemplantare și tradare de trista memoria, ci voiu lasá pre cetitorii binevoitori ai pretiuitului „Observatoriu“ se privéscă de departe corporatiunile nóstre culturale.

Inteliginti'a acestui tîenutu — fôrte cu putina esceptiune — toti isi luara educatiunea în scóle streine, preotii cei mai bérani au invetiati a se însufletii pre sine și turm'a în Ungvaru, de unde potu sci tóta istoria ruthenilor lui Coriatovicu (de si nici aceea nu o sci, decatu numai sucita de istoricii streini), dara despre romani nu multu, — din audiú?! De aici vine aceea, că nu multu cugeta la romanu, respective la cestiunile vitali ale bisericeii nóstre nationale, de órece nu le cunoscú ci trebue se le studiedie, ce li se pare cam incomodu. Asia se întempla apoi cum s'a întemplantu la înființarea diecesei Gherlei, candu acesti romani demni de tóta atentiunea s'au încorporatu — din provedinti'a și grati'a domnedieșcă, ér' n'r din vointi'a și eluptarea tuturor celoru chiamati, — catra acea diecesa înființata la dispozițiunea Maiestatii Sale prea gratosului nostru Domnitoru. Atunci s'a scosu o parte din acesti romani de sub eppatululu ruthenu alu Muncaciului mai multu din grati'a decatu din zelulu romanilor de aici. Unulu — doi a zelatu încátu au potutu pre langa acea cauza, 10—30 au facutu opositiune, si alti mai multi au statu si s'au uitatu. Asia apoi au si remasu atunci sub rutheni mai multi romani, cari pe atunci inca n'au fostu tocmă ruthenisati. Numai în cotulu Maramuresiu au remasu asia comunitatile: Sageti, Coscinu (Rona Szék), Rona de susu, Trebusieni, Veresmort, Perii, Campulungu etc. dintre cari mai din nou abia s'a scosu parochi'a Sagetiloru totu pre langa zelarea a loru unu-doi, inse si această parochia s'a scosu numai ciungarita, mulsa, tunsă și fara mnelu. — Celelalte? . . . ei! ei! si vaiu!

Literatur'a? — Apoi avemu domni rancedi, mucedu si putredu de avuti din sudórea poporului, dar' aceia ori nu cetescu, ori nu vréu a sci, . . . ori cetescu cine scie cum si ce?! . . . Invetiatoriulu dice: — Eu sum seracu si nu potu se me facu mai mare carturariu decatu dnii esti plini! — Class'a de midiuocu la noi nu esista, neesistandu nici industria si nici comercianti.

Casine și cluburi nu sunt cu totul, de si s'aru poté usioru înființá celu putinu pe a locuri pentru esemplu: la Ocn'a Siagatagu, ori în Giulesci, séu Bărbesci pentru cerculu Coscu-Mar'a, — în Barsana, Strimtur'a, ori Dragomiresci pentru romanii de pe Isa, — în Visieulu de susu pentru romani de pe ap'a Visceului, — si în urma în Sageti pentru giurulu Sagetiloru; dar' aceste sunt numai ilusiuni ce disparu indatu în fati'a indiferentismului omoritoriu ce se observa în totu loculu.

Vediendu si cunoscédu cineva acestu indiferentismu se va mirá fôrte, că óre cum s'a si potutu duce realisarea înființarei celoru doue corporatiuni de mare însemnatate pentru bietulu Maramuresiu ce esista adi si despre cari se va aminti ceva mai la vale. Si onórea si meritulu este numai a loru doi trei initiatori cu anima buna si spiritu tare.

Multi, cei mai multi, se escusa pentru indiferentismulu loru punendu vin'a pe unguri că nu le place că noi se cetimu romanesce, si că unu atare carele ambla dupa de aceste remane apoi fara pane de óre ce cu greu poté fi alesu ori denumitu la ceva directoria, — cu de aceste apoi sparia si pre altii. Acesti sghirciti ómeni de scandalu se facu a nu sci, că ungurii cei cu judecata chiaru i judeca pentru indiferentismulu loru hidosu și pentru nepasarea loru urita, fatia de desceptarea și cultur'a poporului și a cetatieniloru patriei.

Óre barem lectur'a morala nu o aru poté relati între poporu??? . . . !!!

Dar' se amintescu ceva putinu si despre corporatiunile cele doue culturale esistente, — dupa aceia imi voiu luá libertatea a grai unu picu si despre biserici.

La initiati'a si apelulu a loru unu-doi s'au înființatu doue corporatiuni culturale pentru acestu tîenutu, a caroru spiritu si geniu bunu de tempu este spect. d. Dr. Iuonu Mihályi advocatu, anume: Societatea pentru cultur'a poporului rom. din Maramuresiu si Societatea de lectura a inteligentiloru rom. din Maramuresiu. La aceste societati au contribuitu multu pe langa nobil'a familia Mihályi si altii carora generatiunea venitoria li va fi recunoscetoria. Inse cu tóte aceste viétia acestoru corporatiuni este dlu adv. Dr. I. Mihályi, care conduce acum lucrarea ce se cere pe langa edificarea unui alumnatu (convictu) pentru junimea misera maramuresiana, care ilu edifica societatea pentru cultur'a poporului, domni'a sa a datu în cuartirulu propriu si localitate pentru societatea de lectura a inteligentiloru.

Aceste corporatiuni, a caroru membrii — numerandu si pe cei de pétra si pe cei de lemn — se potu numerá pe degete, au cele mai mari lipse materiali asia catu e mirare cum s'au si potutu incepe edificarea convictului amintitu din care o parte buna acum e si edificata dupa unu planu grandiosu.

Totu romanulu va pricepe marea însemnatate a acestoru corporatiuni si însusi starea lucrului face apelu catra romani atatu cei din Marmati'a si vecinatate, catu si de airea pentru a contribui fara amenera catu potu si voiescu că se-si póta aceste ajunge scopulu culturalu si sublimu ce-lu au. — De si maramuresienii nu facura nici unu apelu ci tacu, lips'a inse este prea mare. — Dómn'e ce mare bine ar face auctorii de carti si redactorii foiloru si diareloru romane, déca nu ar trece cu

vederea societatea de lectura a inteligentiloru rom. maramuresieni, cu atatu mai virtosu că în Sageti se cresce si se afla si junimea studiósă din Marmati'a.

În catu biseric'a este nutritórea simtiemintelor cu rate si a spiritului, voiu espune ceva cu putine cuvinte si despre bisericile rom. din acestu locu. — Bisericile sunt de mare însemnatate si multa pretiuite de poporu. Si cum nu? candu acolo în acelu locu sfant isi ialtia pamenténulu mintea si spiritulu la D-dieu, acolo conversédia cu Parintele eternu, acolo se mangae si acolo se însufletiesce.

Pana în tempulu mai nou, mai în totu Maramuresiu erau bisericile de lemn; numai în Giulesci si Saraseu a fostu din batrini biserici de pétra. În Sageti inca au fostu biserică antica rom. aceea trecu pe tempulu reformatiunei la reformati, — batrini ce astadi espira radicara în Sageti o alta biserică frumoșă, cari adi fú rapita de rutheni. — Mai pe curendu se redicara în acele sate, unde preotii au fostu si sunt în cunoscinti'a misiunei loru inalte, biserici de pétra dupa planuri destulu de nimerite asia: în Visieulu de susu la initiati'a si întreprinderea M. O. D. protop. Vasiliu Mihalca se facu o biserică frumoșă si proportionata, cu picturile în stilu nou si cu inscriptiuni alese din S. Scriptura: În Visieulu de medilocu inca e biserică de pétra. — În Borsi'a sub ingrigirea M. O. D. Alesiu Anderco se edifica un'a pe planu grandiosu, care acum e si redicatu pana la laturnu. Asia s'a redicatu si în Maiseiu bis. de pétra cu pictura noua si frumoșă; asemenea în Petrova s'a edificatu una de esterioru minunatu sub preotulu I. Ciobali. — Pana érá preotu în Leurdina M. O. D. Paulu Orosu s'a edificatu pana sub stresini o biserică proportionata care inca sta negata. — Aceste pe Visieul. — Pe Iz'a, Maracaseu si tractulu Sagetiloru tóte bisericile sunt de lemn fara de cele doue antice amintite mai susu si mai de curendu în Barsan'a reverend. d. Michailu Kókényesdy vic. adm. alu Marmatiei a începutu a edifica o biserică de pétra dupa planu maretu pe care energia dnei sale acusi o va gatá; în Jap'a inca se redica bis. de pétra.

Bisericile de lemn, cari sunt batrine, sunt de însemnatate pentru picturile bizare ce se afla în unele reprezentandu chiaru lucruri mitice si profane — a caroru pictori pe atunci erau romani (zugravi).

Cam asia stau trebile culturale la noi — remanendu scólele, despre cari are se relationese inspectori scolari, si cari de altu-cum sunt destulu organizate.

Regulus.

Sciri diverse.

— (Persecutare de colori si alte delatela unu maialu.) În 27 a lunei trecute studentii dela gimnasiulu de statu de aici si-au tînutu maialulu indatinatu. Inca chiar' si în anul trecut poteai se vedi la plecarea tinerimei o parte mare din ea decorata cu totu felulu de colori si anume: unguresci, romanesci, ale casei habsburgice, a maiestatii sale Reginei etc. etc. care dupacum i placea. Dér' nu sci prin ce fase amu trecut de în restempu de unu anu s'au schimbitu lucrulu asia de tare, în catu nu poteai se vedi afara de tricolorulu ungurescu nici unu altulu. Inse se vedi minune? În padure la loculu petrecerei, mai de cu séra unu studentu din o clasa inferioara — unu baiatu — aparú între multime portandu tricolorulu romanescu. Acestu lucru atatu de bagatelul, au produsu o asia de mare iritatiune în corpulu profesoralu dela gimnasiu, în catu bietulu studentu a fostu provocatu inca în momentulu aparitiunei sale se-si depuna tricolorulu seu, ceea ce cu ochii lacramandi fú silitu se o faca. Domnii profesori se vede că la ast-feliu de bagatele au o atentiune ne mai audita — ca-ci ce scie acestu copilu de nationalismu etc.? — Dar' dupa modest'a nóstra parere d-nii profesori ar fi facutu cu multu mai bine, déca în locu se umble la venatóre dupa tricolorulu studentiloru de nationalitate romana, s'ar fi ingrigitu că unulu din colegii d-loru dela orfanotrofiulu teresianu se fi gustatu mai putinu din nectariulu dieului Bachus si se nu fi ajunsu într'o asia stare iluminata, în catu se dea unu esemplu nici-decum demnu de imitatu scolariloru si întregului publicu ce-lu incungiará.

O alta întemplantare totu de acolo: Studentii candu au esitu din cetate avéu 12 (dóuesprediece) stindarde de ale statului magiaru — rosiu-albu-verde — pentru ca celelalte au fostu oprite si la reîntórcere au avutu numai nóue, ce s'au facutu cu trei? — Destulu că aceste trebue se le platésca studentii si inca dupa cum amu întielesu numai studentii romani. Quid juris?!

— x. —

— (Maialulu scólei romane din Seliste.) va aveá locu domineca în 27 Maiu (8 Iuniu) a. c. în „Berculu rosiu“. Fiindu tempulu nefavorabilu, mai-alulu se va amaná pe dominec'a viitoare.

— (Crucea „Elisabet'a“.) Monitoriulu of. alu Romaniei dela 16/28 Mai publica urmatoriulu comunicatu: „Dómn'e care se gasescu în categori'a prevediuta prin art. 2, si 3 din regulamentulu crucei comemorative „Elisabet'a“, care suna: art. 2, crucea Elisabet'a se va conferi tuturor dómnelor, care, prin cantarea raniloru séu bolnaviloru au datu concursulu loru în timpulu resbelului din 1877—1878, si art. 3, „Crucea se va conferi asemenea dómnelor, cari, prin instalare de spitaluri, înzestrarea ambulantiiloru séu

prin ofrande însemnate au contribuit la alinarea suferințelor ranților și bolnavilor în timpul acestei campanii și care din aceste dămne nu au primit încă brevetul disei cruce, sunt rogate a încunoscinti, până în termen de 20 zile pe ministrul afacerilor streine spre a lua dispozițiunile cuvenite în privința lor.

— (O sentință de moarte serbescă). Comitetul pentru unirea națiunii serbesce a transmis cu timbrul postal dela Belgrad, către deputatul dietal Petru Stoicovici, o scrisoare ce conținea o sentință de moarte, în care i se face comunicarea, că din cauza că a vorbit pentru introducerea limbii magiare în școlile populare a fost condamnat la moarte, apoi că preste puțin va veni la el un om, care i va face cunoscută modalitatea morții, și deca nu va executa sentința cu mâna sa o va executa altul. Stoicoviciu a predat scrisoarea acestei straine ministrului de interne.

— (Urloiuu celui mai mare din Austro-Ungari'a). În 20 Maiu a. c. la 4 ore postmeridiane falșiau trei flămuri pe vârful celui mai mare urloiu (cosiu) din Recita montana, indicându terminarea lui. Acestu urloiu nu numai aci, ci în tota Austro-Ungari'a nu are pareche în marime și numai în tierile favorizate de cea mai înaltă cultură se afla putine asemenea. Este unu adevăratu colosu alu carui aspectu înpunetoriu destăpă în omu admiratiune și iubire pentru muncă omenescă și o puternică insufletire pentru științele dinsei.

Diametrul lui dela basa este de 3.2 metri; era celui de susu dela capu de 2.1 mtr. — Greutatea masei de fier, din carea este făcutu, este de 30 de tone, era înaltimea de 65 metri, sau 305.4 urme viene.

Dinsulu s'a construitu pentru cele optu caldări de vaporu, cari la olalta au o suprafață incalzitore de 568 metri și pară a fi precursorii executării unui grandiosu planu de etablismentu industrialu, menitu a sustinerea luptă fața de concurența engleză etc., care până aci prin eșecul fabricatelor lor pe terenul comercialu au datu înapoi produsele recitene, a carora lucrare de altminte este de cea mai bună soliditate și calitatea ferului și a ocelului cea mai escelentă, precum s'a doveditu la expozitiunea din 1878 în Paris.

Fia, că privirea acestui gigantice aparatu monumentalu alu muncii omenesci se destăpă și în poporul nostru românesc, în mijlocul caruia se afla, indemnulu spre înfrățirea acestor rami de muncă și de castigu și a științelor, din cari acestea isvoresc.

I. Simu, docentu.

— (Caféu'a și berea). În ultimi 40 ani consumulu cafelei s'au urcatu dela 1.900.000 centenare la 8.500.000. Mai puțină cafea se bea în Russi'a; acolo pe unu locuitoriu nu se vine pe anu nici $\frac{1}{3}$ dintr'unu funtu, în Itali'a și Marea Britanie aproape 1. În Austro-Ungari'a se vine $1\frac{1}{2}$, în Franci'a $3\frac{1}{10}$, în Svedi'a $3\frac{1}{10}$, în Germani'a circa $4\frac{1}{3}$, în Danemarc'a 5 în Elveti'a $6\frac{1}{4}$, în Tierile de Josu 7. Mică Belgie consuma mai multă decât toate celelalte state, acolo se vine pe o persoană aproape 9 pe anu. Dar cu toate acestea consumulu cafelei nu întrece pe departe pe acela alu berei. În Bavari'a se vine pe fiecare persoană 584 litre, în vechiulu Nürnberg 401 litre, în München 270 și în Ingolstadt se urcă până la 1000 litre de persoană pe anu.

— (Unu riu ardiendu). Se scrie din New-York, cum-că în 20 Aprilie ramur'a dintre Blackwells Island și Hunters Point a rului East Rivers se află în flăcări. Indată s'a observatu, cum-că tiav'a, care era asediată pe fundulu rului și conducea petroleu crudu spre rafinare dela trenulu centralu din New-York în Hunters Point au crepatu. Cantitatea cea mare de oleiu în urm'a acestei spargerii au esitu pe suprafața apei și cativa copii s'globii observandu-lu au aprinsu și au fugitu de acolo. Se întielege cum-că intrăg'a suprafața în unu momentu s'au acoperitu de flăcări. Ventulu atitii flăcările și le lăta către tiemurii Cong-Island. Aici începura flăcările a atinge fabric'a de nai, mai multe edificii și lemne. Foculu au duratu 4 ore și numai prin astuparea tievei s'au pututu stinge. Se dice că daun'a cauzată e considerabilă.

Economi'a nationala.

Creditulu popularu.

(Urmare.)

Până acum amu analizatu două forme de creditu popularu, una care procura saracimei unu ajutoru momentan, cealaltă care încuragiedia la lucratori virtutea pastrării de care depinde formarea capitalulu, condițiunea independentiei lor.

N'am vorbitu încă de acelu creditu care înaintedia bani lucratoriului, micului întreprindietoru, de acelu creditu așa după cumu l'am definitu, destinat de a le veni în ajutoru, nu numai în momentele

de strimtorare, destinatu a le ajuta nu numai spiritulu de pastrare, ci și facultățile lor productive. Amu vedutu ce dificultati întalnesc; ele se esplica indetulu prin acesta, că creditulu nu creadia capitalulele, ci le presupune că esistă. Din nenorocire sunt numai unele spirite chimerice — dicu din nenorocire, că-ci aru fi foarte placutu se fia altfelu — cari au pututu se suposedie ca capitalulu unei națiuni se maresce dintr'o di intr'alta prin ore-care combinatiuni de banca, și ca e destulu de a emite bilete pentru a multiplică cu atât mai multu instrumentele muncii și materiile utile alu caroru totalu formedia bogatia. Creditulu nu pôte face nicidecum asemenea minuni. Elu pôte numai, și este unu resultatu foarte admirabilu pe a carei fecunditate ati apreciat'o, se face disponibilu capitalulu creatu, se'lu face a trece în manile industriose, și prin urmare se multiplice întrebuintările utile ale capitalulu, dar' totu-deauna sub acea condițiune că creditulu se fia ipotecaru său cu gagiuri. Gubernamentele și principii în această privință nu sunt mai privilegiați de către poporul. De vreo cinci-dieci de ani, gubernamentele europene s'au împrumutatu multu, și adesea cu dobândi foarte grele. Cătu despre principii, — la epoce, este adevăratu departate, dar' acesta s'ar petrece și astadi totu așa, — ve voui cită în alu XV secolu pe regele Engliterei Enricu alu V-lea. Pentru a face fatia cheltuelilor de resboiu, angagia corôna sa pentru 20.000 de marci episcopulu din Winchester, și pentru 10.000 de marci giuvaerurile sale buniloru burgesi din Londr'a. În același chipu regele Carolu VIII, plăti 42 pentru 100 bancii din Genua, care pentru aventurôsa sa expedițiune în Itali'a, consimți a'i înaintă 100.000 de livre cu bune asicurari. În resumatu, creditulu repăsedia pe presumpțiunea solvabilității împrumutatoriului. Și de unde nasce această presumpțiune? Mai antaiu, din confiența ca împrumutatoriulu va dă banii înapoi, ca este onestu și probu, și asemenea ca pôte se'lu constrînga în casu de rea voință de a plăti; alu douălea, din convințiunea ce o are, ca sumele împrumutate nu numai voru remană intacte, dar' voru fructifică. Astu-felu, lealitate, activitate, inteligența, succesu probabilu alu împrumutatoriului, éta bazele solide ale creditulu; alte nu mai sunt.

Pentru că lucratorii se găsescă creditu, trebuie înainte de toate că se fia solvabili; cine va caută alte condițiuni afara de acesta, nu va găsi de către utopii cu minciunile și cu amarile lor desceptiuni.

Sunt două soluțiuni, amendou încă la începutulu lor, dar' carora le aparține viitoriulu, și mai multu celei de antaiu. Intr'una, lucratoriulu apare isolatu, sub responsabilitatea sa personală; în cea de a doua, lucratorii se asociadă și creditulu devine mutualu; ideia de solidaritate se amesteca cu aceea de responsabilitate și o fecundedia.

Unu cuventu despre creditulu care se obtine isolatu.

Unu asemenea creditu nu pôte se aiba de către o singura natură de gagi moralu. Este „creditulu personalu“. Elu depinde de confiența ce inspiră unu lucratoru prin inteligența și moralitatea sa. Va fi destulu că acestu lucratoru, bine cunoscutu prin antecedentele sale, se găsescă garanti său că elu însuși se se angagiedie pe onore ca va plăti. Érași în Scotia această formă de creditu se afla în starea cea mai înaintată. Éta cum se petrecu lucrurile la Edimburg, la Glasgow, la Perth etc. Lucratoriulu care are trebuința de vreo sumă, comisulu chiaru lipsitu de ori-ce capitalu, care vré se se stabiléscă, agricultorulu său comerciantulu care vré se'și întindia exploatarile său afacerile sale, se presintă la tesarariulu banței său alu cursalei sale, asistatu de doi său trei amici, luati dintre clienții banței. Acestia atestéscă moralitatea, onorabilitatea noului clientu, și se dau garanti pentru densulu pentru sum'a ce'i trebuie. Vedeti negresitu că desvoltarea unui asemenea creditu suposéscă mari progrese morale în class'a lucrătore. Poporul scotianu este foarte recomandabilu din acestu punctu de vedere, și Scotia tine, pentru a ne esprime astu-felu, pe cart'a morale a lumii unu mai mare locu de către acela care'lu tine pe cart'a geografică. Acesta nu însemnéscă ca nu este și în satele și în orășele Franciei o cantitate de lucratori care se merite prin bun'a lor credință de a se bucură de unu asemenea creditu. Nu. Dér' pe langa bun'a credință mai trebuie și serioșitate: usiurintă este asemenea unu viciu; capacitatea face se valorese capitalulu. Trebuie pe langa acesta, în fine, a se găsi și respundietori, garanti, ceea ce nu prea e lesne în centruri de mare întindere cum e de exemplu Pari-

sulu, unde lucratoriulu este mobilu, adesea nomadu, puțin cunoscutu de aceia cari aru poté se dea garanție pentru elu. Acestea sunt dificultati, cari înse, o repetu, nu sunt invincibile. Timpulu care va seversî organizatiunea societății laborioșe, va întinde această formă de creditu câtu mai multu.

(Va urmă.)

Carti mai noua.

— Alexi Theochar, Ciarda alba. Naratiune poetica în 5 canturi br. 20 cr.

— Butureanu H., Manualu de archeologie biblica pentru uzulu Seminarilor. Editiunea I. Cu portretulu autorulu br. 2 fl.

— Castano V. G., Metodu de cetirea limbii franceze în paralelu cu cea română, cu exercitii potrivite la facere regula și o alegere de lecturi franceze pentru uzulu clas'a I-a gimnasiale br. 75 cr.

— Darea de sêma asupra procesulu politicu de pressa alu d-lui George Baritiu redactorele „Observatoriulu“. În cestiunea colectelor pentru soldati romani raniti br. 25 cr.

— Golubinski C., Privire scurta asupra istoriei biserice române-orthodoxa. Tradusa de J. Caracoveanu br. 1 fl.

— Gugutieliu fiulu vicleanulu mesteru Perdaf. Carte de totu glumeata și amuzanta br. 50 cr.

— Kopala E., Elemente de istoria romanilor pentru școlile primare de ambele secse, conformu programulu în vîgore. Cu optu portrete dintre domni cei mai însemnati br. 50 cr.

— Lauranu A. Dr., Crescerea populare. Manualu pedagogico-didacticu pentru luminatorii poporulu, după dregintele preparandulu Ignatiu Bárány prelucratu, br. 1 fl. 30 cr.

— Mică biblioteca ilustrata, copriindu: 1) Oratiuni tînutu la nuntiele tieranesci sau bine cumentarea tinerilor ce se însor, 2) Evangelia tiganéscă ce se cântă în ziua de pasci în biserică tiganiloru br. 20 cr.

— Minunile Coscariloru, cîntîndu unu siru de diferite și minunate coscarii petrecute în mai multe orășe mari br. 50 cr.

— Minunile sfantulu Sisve br. 40 cr.

— Pambukis G., metodu de Ollendorf aplicatu în limb'a vorbitore ellena spre a o înveti în câteva luni, cu introduțiune gramaticala, br. 3 fl.

— Cheia exercitiiloru metodulu de Ollendorf, aplicatu în limb'a vorbitore ellena, br. 1 fl. 50 cr.

— Popu G., Indreptariu practic în toate afacerile finantiale compusu pe bas'a legiloru și ordinațiuniloru finantiale ce sunt în vîgore. Pentru opulu acesta se face prenumeratiunea pentru primele 4 brosiure de odata cu 1 fl. Pretulu celoru din urma 3-4 brosiure se va indică pre învelitorea brosiurei a 4-a din seri'a prima. Brosiurele 1-3 a esitu de sub tiparu.

— Procesulu locuitoriloru din Darabani, înaintea curții cu jurati din Dorohoiu. Darea de sêma în extenso cu pledoariile d-lor T. Maiorescu, L. Dimitriu, W. Voinovu, P. Ghica, Lepadatu, Mandru, Nic. Jonescu și G. Cimara și raportulu procurorulu generalu Remus Opran. București 1879. br. 3 l. n.

— Rôta noroculu în versuri, cu o curioșă prefatiă. Imitatiune de T. G. Nebunelli, br. 1 fl.

— Rotcovschy I., Columba, istoria morala, br. 25 cr.

— Sirte margarite, o cartica de ghicituri, br. 15 cr.

— Toussaint L., Espunere prescurtata de operatiuni comerciale și de comptabilitate, br. 1 fl. 50 cr.

— Ventura G., Curcarii, drama nationala în 3 acte și unu prologu, br. 75 cr.

— Vicleniele mesterulu Perdaf, cu 13 ilustratiuni, br. 50 cr.

Se afla de vendiare

la W. Krafft în Sibiiu.

N. B. La cerere se voru spedă carti siuguratece și sub legatura (Kreuzband), dar' atunci pentru francare se urcă pretulu cu 10%. Sum'a această ni se va tramite prin assignatia postala d'odata cu comand'a.

Catalogulu celui mai nou se inpartieste gratis și franco ori-cui 'lu-va cere.

Cursulu monetelor în val. austr.

Vien'a, 5 Iuniu.

Galbinii imperat. de aur	fl.	5.50 cr.
Moneta de 20 franci	„	9.26 „
Imperialu rusesc	„	9.35 „
Moneta germana de 100 marce	„	57. — „
Sovereigns englesi	„	12. — „
Lira turcescă	„	10.58 „
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	— „

UMRATH & COMP. în PRAG'A,

fabricanti de maschine agricole (69) 7-20

se recomanda prin specialitățile lor, renumite prin executarea lor foarte solida, ambletu usor, productivitate mare și treieratu curatu a

Maschinelloru lor de treieratu de mână și cu verteu

dela 1 până la 8 poteri de cai său boi atatu locomobile catu și stabile. Mai în colo fabricam în marii diferite și de o construcțiune probată;

Ciururi pentru bucate, tăiatore de paie, mori pentru zdrobitu etc. etc.

Cataloge ilustrate în limbile patriei, se tramitu gratuit și franco.